

УДК 343.9

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ ЗБРОЇ ЯК ЗНАРЯДДЯ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ

Коломієць С. В.,

здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ

Анотація: В статті проведено аналіз основних кількісних показників щодо злочинів, вчинених в Україні з використанням зброї. Досліджені законодавчі підходи країн пострадянського простору до визначення поняття зброї. Виявлені основні ознаки зброї. Визначені підстави для класифікації різних видів зброї.

Ключові слова: злочин, холодна зброя, вогнепальна зброя, правова дефініція.

Аннотация: В статье проведен анализ основных количественных показателей преступлений, совершенных в Украине с использованием оружия. Исследованы законодательные подходы стран постсоветского пространства к определению понятия оружия. Выявлены основные признаки оружия. Определены основания для классификации различных видов оружия.

Ключевые слова: преступление, холодное оружие, огнестрельное оружие, правовая дефиниция.

Annotation: This paper analyzes the main quantitative indicators of crimes committed in Ukraine with weapons. Legislative approaches of the post-soviet countries to the definition of weapon are researched. The main features of weapons were defined. The grounds for the classification of different weapon types are clarified.

Key words: crime, cold steel arms, firearms, legal definition.

В українському суспільстві з року в рік набирає популярність серед громадян, і, насамперед молоді, володіння зброєю. Це певною мірою пов'язано із популяризацією європейської та американської культури, прагнення юнаків до аналогічного «вільного» життя, незалежності від батьків, роботодавців тощо. Поняття «вільного життя» деякою мірою прирівнюється до свавілля, бажання керувати своїм життям, життями інших осіб, бути на грані ризику та жити однією миттю. Досить детально визначено та легалізовано право володіння та користування зброєю у багатьох країнах, зокрема у Сполучених Штатах Америки. В Україні ж наразі відсутній закон, що регулював би правовідносини у сфері обігу зброї.

І, не дивлячись на обмеження вільного обігу зброї, щодня в Україні скоюються злочини з її використанням. Так, за неповні 11 місяців 2012 року було зареєстровано 357 злочинів, вчинених з використанням вогнепальної зброї і 12 злочинів з використанням вибухових речовин. Серед них 82

умисних вбивства, 9 тяжких тілесних ушкоджень, 9728 випадків незаконного поводження зі зброєю, 36 фактів її розкрадання. Наприкінці 2012 – у першій половині 2013 року сталася ціла низка озброєних нападів на установи банку, поштові відділення, ювелірні крамниці. Такі злочини завжди викликають широкий резонанс, породжують у населення почуття страху, невпевненості у майбутньому, незахищеності свого життя та життя близьких людей.

Актуальність проблеми боротьби зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї, обумовлена тим, що такі злочини завдають непоправної шкоди життю чи здоров'ю громадян. Тому запобігання таким злочинам, є, безперечно, однією з нагальних потреб суспільства.

Дослідженню питань протидії незаконному обігу зброї, злочинам проти громадської безпеки, створенню кримінологічної характеристики особи озброєного злочинця, присвячені роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як М.І. Бажанов, Г.М. Байзакова, О.М. Бандурка, М.С. Грінберг, І.М. Даньшин, В.П. Ємельянов, А. Ф.Зелінський, Л. М.Землянухіна, Д.А. Корецький,

Л.М. Кулик, О.П. Литвин, П.С. Матишевський, В.О. Навроцький, В.І. Рибачук, В.П. Тихий, Н.М. Яриш та інші. Однак, недостатня теоретична та практична розробленість проблеми уніфікації термінології обумовили обрання метою цієї статті більш детальне вивчення питання щодо визначення та класифікації зброї як знаряддя вчинення злочинів.

Етимологічно українське слово «зброя», скоріше за все, є запозиченням з інших слов'янських мов – польської, де воно первісно означало «рубати», болгарської зі значенням «зарубка, надріз», та є однокореневим з українським «брию, брйти» [1, с. 248]. Російський аналог цього терміну «оружие» також загальнослов'янського походження та означає «кол, палиця» [2]. Тобто, це слово на момент його входження в загальне використання відображало тогочасний стан винахідництва та техніки і спочатку застосовувалося для позначення тільки одного виду – холодної зброї, а вже пізніше почало використовуватися як узагальнюючий термін.

Академічний тлумачний словник пояснює зброю як знаряддя для нападу або оборони [3].

В іншій довідковій літературі зустрічаються такі визначення: зброя – це сукупність технічних пристроїв та засобів, що застосовуються для ураження живої сили противника, його техніки, спорудження та інших цілей під час ведення бойових дій; озброєння. У переносному значенні зброя – будь-який засіб для боротьби з ким-небудь чи чим-небудь, для досягнення будь-якої мети [4].

Аналіз поняття зброї з точки зору правового підходу свідчить про відсутність у вітчизняному законодавстві єдиної дефініції: до теперішнього часу в Україні жоден з підготовлених проектів закону «Про зброю» не був прийнятий. І це не дивлячись на те, що Україна, як учасниця десятого засідання Міжпарламентської Асамблеї країн – учасниць СНД, брала участь у розробці і прийнятті Модельного закону «Про зброю» (Постанова № 10-11 від 6.12.1997 р.). Модельне законодавство визначає зброю як *пристрої та предмети, конструктивно призначені для ураження живої або іншої цілі і подачі сигналів* [5].

На відміну від нашої держави, майже кожна пострадянська країна прийняла закон, що дає визначення та регулює правовідносини у сфері користування зброєю. Наведемо декілька прикладів визначення цього терміну, які використовуються у відповідних країнах.

У ряді держав, зокрема Російській Федерації (Закон «Про зброю» вперше був прийнятий у 1993 р., нині діє у редакції 1996 року) [6], Республіці Вірменія (Закон «Про зброю» прийнятий у 1998 році) [7], Республіці Таджикистан (Закон «Про зброю» прийнятий у 1996 році, наразі діє нова редакція, прийнята 19 березня 2013 року) [8], Туркменістані (Закон «Про зброю» прийнятий у 2009 році) [9] надаються визначення поняття зброї, майже повністю аналогічні відповідному у Модельному законі. В інших країнах зафіксовані певні відмінності.

Так, в Азербайджанській Республіці під зброєю розуміється *установка і засіб, передбачені для знищення живої сили та інших об'єктів, у тому числі техніки і споруд, або передбачені для подання сигналу, але які можуть бути використані для*

знищення живої сили та інших об'єктів (Закон «Про службу та цивільну зброю», 1997 р.) [10].

Стаття 1 білоруського Закону «Про зброю», прийнятого у 2001 р., надає поняття зброї як *пристроїв та предметів, конструктивно призначених для ураження живої або іншої цілі, а також подачі сигналів піротехнічними сполуками* [11].

Закон Естонської Республіки «Про зброю» (2001 р.) узагальнюючого поняття зброї не наводить, натомість розкриває зміст окремих видів зброї, зокрема, вогнепальної, газової, пневматичної, холодної, металевий, електричної [12].

Латвія вперше прийняла Закон «Про вогнепальну зброю та спеціальні засоби самооборони» у 1993 році; наразі діє Закон «Про обіг зброї», прийнятий у 2002 р. У п. 12 ч. 1 ст. 1 цього Закону дається досить схоже визначення зброї: це *предмет або механізм, спеціально створений для знищення або пошкодження живих або неживих цілей* [13].

Законодавство Республіки Молдова, яке регламентує порядок здійснення контролю над індивідуальною зброєю, визначає її таким чином: індивідуальна зброя – це *пристрій (матеріальний засіб), конструктивно призначений (приспосований) і технічно придатний для ураження людини, тварини, захисту від нападу або імітації його бойових властивостей* [14]. Як бачимо з наведеного, до предмету регулювання цього Закону військова зброя не входить.

Прийнятий у 1999 р. Закон Киргизької Республіки «Про зброю» так формулює її дефініцію: це *пристрої та предмети, конструктивно призначені для нападу або активної оборони та ураження живої або іншої цілі* [15].

Виходячи з наведених визначень, можемо виявити юридично закріплені характерні риси і ознаки зброї. По-перше, слова «пристрій», «предмет», «механізм», «установка», «засіб» вказують на те, що вона спеціально створена людиною і має технічний характер. В цьому випадку виникає питання: чи слід вважати зброєю біологічну (бактеріологічну), хімічну зброю, або використання тварин (слонів, левів чи інших хижаків, собак, дельфінів, морських котиків)?

Другою ознакою зброї є її *конструктивність*, тобто внутрішня побудова, наявність окремих складових частин, особливостей її устрою, які дозволяють досягти спеціальної мети її створення. Відповідно, проста дерев'яна або металева палиця зброєю вважатися не може. Однак, якщо за умови наявності сукупності декількох елементів (наприклад, рукоятки, обмежувача, гарди, ударної частини, так званих «укріплень», тобто залізних обручів, наверхній, іноді – з шипами тощо) палиця стає зброєю.

Третьою важливою ознакою зброї її *призначення*, або *мета створення* – можливість ураження відповідної цілі.

У якості четвертої ознаки зброї виділимо її *здатність до ураження*. Аналізовані нами закони встановлюють наступні типи ураження: 1) *знищення живої сили*; 2) *знищення інших об'єктів*; 3) *ураження живої цілі*; 4) *ураження іншої цілі*; 5) *пошкодження живої цілі*; 6) *пошкодження неживої цілі*.

Зазначимо, що у деяких країнах передбачені також інші види призначення, окрім ураження цілі, які можуть характеризувати відповідний виріб як зброю, а саме: 1) *подача сигналів*; 2) *імітація бойових властивостей*; 3) *напад*; 4) *захист від нападу*; 5) *активна оборона*.

Наведені ознаки зброї, на нашу думку, допоможуть дати кримінологічну та юридичну оцінку злочинам як таким, що вчинені із застосуванням зброї, оскільки проведений нами аналіз кримінального законодавства засвідчив, що посилення на зброю як конструктивну ознаку складу злочину передбачене менш ніж у тридцяти статтях з 93 статей, при вчиненні яких можливе застосування зброї.

Наступним важливим завданням, яке допоможе у вирішенні проблеми кримінологічного вивчення та запобігання злочинам, вчиненим із застосуванням зброї, є її класифікація. У літературі наявна значна кількість різних видів класифікації зброї, які, однак, між собою різняться. Зокрема, військові науки не включають такий вид зброї, як саморобна, а з точки зору права спосіб виготовлення зброї є однією з важливих ознак складу злочину (наприклад, виготовлення холодної зброї).

Тепер безпосередньо перейдемо до аналізу існуючих класифікацій. У військовій літературі виділяють великий клас *стрілецької зброї*, який, у свою чергу, поділяють на підвиди за призначенням, ступенем автоматизації, калібром, бойовими можливостями, кількістю обслуги, способом тримання під час стрільби, конструкцією ствола, характером джерела енергії, кількістю стволів тощо. Окрім цього, на озброєнні армії можуть бути *ядерна, хімічна, бактеріологічна зброя* та інші сучасні *засоби масового ураження* (різного виду осколкові боеприпаси, боеприпаси об'ємного вибуху і запалювальна зброя) [16].

Модельним законом «Про зброю» передбачені такі види зброї в залежності від цілей її використання відповідними суб'єктами, а також за основними параметрами і характеристиками: 1) *цивільна*, до якої відносять зброю, призначену для використання громадянами країни в цілях самооборони, для занять спортом і полювання, сигнальна зброя та холодна клинкова зброя, призначена для носіння з козацькою формою, а також з національними костюмами народів країни, атрибутика яких визначається урядом; 2) *службова*, до якої відноситься зброя, призначена для використання посадовими особами державних органів і працівниками юридичних осіб, яким законодавством країни дозволено носіння, зберігання та застосування зазначеної зброї в цілях самооборони або для виконання покладених на них законом обов'язків по захисту життя і здоров'я громадян, власності, за охорони природи і природних ресурсів, цінних і небезпечних вантажів, спеціальної кореспонденції; 3) *бойова ручна стрілецька і холодна*. До бойової ручної стрілецької і холодної зброї відноситься зброя, призначена для вирішення бойових і оперативно-службових завдань, прийнята у відповідності з нормативними правовими актами уряду країни, а також що виготовляється для поставок до інших держав в порядку, встановленому урядом країни-експортера.

До чинних в Україні класифікацій зброї можна віднести різного роду класифікації, закріплені у спеціальних нормативно-правових актах. Зокрема, Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів, надає детальну класифікацію холодної зброї [18] і виділяє такі її види: а) *бойова*; б) *мисливська*; в) *кримінальна*. Крім того, за конструкцією та способом нанесення тілесних ушкоджень холодна зброя розподілена на: 1) зброю безпосередньої дії (клинкову, неклинкову, комбіновану); 2) зброю опосередкованої дії (металічну).

У Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боеприпасів виділені такі види зброї: *вогнепальна зброя*; *мисливська вогнепальна зброя*; *бойова нарізна вогнепальна зброя*; *пневматична зброя*; *бойові припаси* [19].

Ще одним законодавчим актом надається перелік видів зброї, щодо якої здійснюється дозвільна система, яка поширюється на *бойову нарізну воєнних зразків зброю або виготовлену за спеціальним замовленням, охолощену, навчальну, несучасну стрілецьку, спортивну, мисливську нарізну і гладкоствольну вогнепальну зброю, бойові припаси до цих видів зброї, пневматичну зброю, пристрої та зазначені патрони, холодно зброю, що належать підприємствам, установам, організаціям та громадянам* [20].

Як бачимо, у наведених нормативно-правових актах класифікація зброї здійснюється залежно від поставлених перед ними мети та завдань щодо регулювання певного виду суспільних відносин. Однак, вважаємо, що значна розпорошеність по законодавчих актах різного рівня і виду ускладнює роботу системи національних механізмів запобігання злочинам, вчиненим з використанням зброї та вибухових речовин. Саме тому важливим кроком у напрямі вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ в боротьбі з новими проявами таких злочинів, з нашої точки зору, повинна стати розробка і прийняття вітчизняного закону, який би регламентував порядок обігу зброї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; ред. кол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1985. Т. 2: Д – Копці / Укл.: Н. С. Родзевич та ін. – 1985. – 572 с.
2. Этимологический словарь русского языка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enc-dic.com/rusethy/Oruzhie-2571.html>
3. Академічний тлумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/zbroja>
4. Вікіпедія – вільна енциклопедія. Зброя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%8F>
5. Модельный закон об оружии / Постановление № 10-11 от 6 декабря 1997 года // Межпарламентская Ассамблея государств-участников СНГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_a16/page
6. Федеральный закон Об оружии 13 декабря 1996 года № 150-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://ntc.duma.gov.ru/duma_na/asozd/asozd_text.php?code=39557

7. Закон Республики Армения от 3 августа 1998 года №3Р-246 Об оружии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=26610

8. Закон Республики Таджикистан от 19 марта 2013 года №939 Об оружии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=59039

9. Закон Туркменистана от 21 ноября 2009 года №75-IV Об оружии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=29670

10. Закон Азербайджанской Республики от 30 декабря 1997 года №422-ПГ О служебном и гражданском оружии (по состоянию на 13 июня 2008 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=2762

11. Закон республики Беларусь Об оружии 13 ноября 2001 г. № 61-3 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=h10100061&p2>

12. Relvaseadus Vastu vöetud 13.06.2001 RT I 2001, 65, 377 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.jahimees.ee/content/15-relvaseadus>

13. Закон об обращении оружия / Закон, принятый Сеймом 6 июня 2002 года и обнародованный Президентом государства 26 июня 2002 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-282784.html>

14. Закон Республики Молдова о контроле над индивидуальным оружием Nr.110-XIII от 18.05.1994 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://gcc-securitate.md/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=2

15. Закон Кыргызской Республики от 9 июня 1999 года № 49 Об оружии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=356

16. Захист Вітчизни: Підруч. для 10-11 кл. загальноосвіт. навч. закла-дів/М. М. Бака, Ю. О. Квашньов, А. О. Литвиненко, С. І. Операйло; Заред. Ю. О. Квашньова та А. О. Литвиненка. – К.: Вежа, 2006. – 448 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.scribd.com/doc/81451719>

17. Модельный закон об оружии / Постановление № 10-11 от 6 декабря 1997 года // Межпарламентская Ассамблея государств-участников СНГ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_a16/page

18. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів // Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство Юстиції України. – 15.01.1999 р. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0002320-99>

19. Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів, затверджений Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України 31.03.2003 № 56/м [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0298-03>

20. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів // Наказ Міністерства внутрішніх справ України 21.08.1998 р. № 622 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>